

InDret

Poder de la premsa i dret a l'honor

Comentari a la reforma de l'article 525 LEC

Pablo Salvador Coderch
Sonia Ramos González
Álvaro Luna Yerga

Facultat de Dret
Universitat Pompeu Fabra

Working Paper núm.: 214
Barcelona, abril de 2004
www.indret.com

Existeix un vell conflicte entre drets de la personalitat i llibertat de premsa. Les persones que llegeixen el seu nom o veuen la seva pròpia imatge als mitjans de comunicació o creuen ferit el seu honor per aquests poden defensar els seus interessos amb base en l'art. 18 CE i en les lleis que el desenvolupen. Per la seva banda, els mitjans de comunicació demandats per aquelles persones consideren, amb freqüència, que les seves llibertats d'informació i opinió emparen la seva actuació i fan servir en la seva defensa les armes legals que els ofereix primàriament l'art. 20 CE.

La legislació, la jurisprudència del Tribunal Suprem i la doctrina del Tribunal Constitucional han traçat de forma variable els límits entre els drets de la personalitat de l'art. 18 CE i la llibertat de premsa. En ocasions, el pèndul oscil·la a favor dels primers; d'altres, ho fa en favor de la segona. Recentment ha succeït això últim. La Disposició Addicional dotzena de la Llei Orgànica 19/2003, de 23 de desembre, de modificació de la Llei Orgànica del Poder Judicial (LOPJ), ha afegit un nou apartat 3 a l'art. 525 Llei d'Enjudiciament Civil (LEC), segons el qual:

«No procederá la ejecución provisional de los pronunciamientos de carácter indemnizatorio de las sentencias que declaren la vulneración de los derechos al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen.»

Aquest nou apartat introdueix una excepció més en l'orientació general de la LEC favorable a l'execució provisional de les condemnes que no hagin esdevingut fermes, particularment reforçada, a més, en el cas dels drets fonamentals, atès que com estableix el art. 524.5 LEC:

«La ejecución provisional de las sentencias en las que se tutelen derechos fundamentales tendrán carácter preferente».

La regla anterior no resolvia la qüestió que es plantejava quan els drets fonamentals respectivament al·legats per cada una de les parts en litigi entraven en conflicte, però ara la reforma legal que comentem exclou amb caràcter general, és a dir, de forma absolutament indiscriminada, l'executabilitat de les condemnes a pagar danys i perjudicis per la lesió dels drets a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge.

Els efectes d'aquesta mesura afecten d'igual manera els pronunciaments sobre responsabilitat civil dictats en els processos penals per delictes d'injúria (art. 208 CP) i calúmnia (art. 205 CP), en tant que la seva execució provisional es duu a terme d'acord amb el que disposa la LEC, segons ho estableix l'art. 989 LECr.:

«Los pronunciamientos sobre responsabilidad civil serán susceptibles de ejecución provisional con arreglo a lo dispuesto en la Ley de Enjuiciamiento Civil».

Si fixem l'atenció en el trienni 2002-2004 veurem que el Tribunal Constitucional dictà un total de 10 Sentències i el Tribunal Suprem un total de 70 en matèria dels drets a l'honor, intimitat i pròpia imatge. S'observa en els casos resolts pel Tribunal Constitucional que transcorren una mitjana de 10 anys des de la Sentència de primera instància fins la del Constitucional, i en els del Suprem, una mitjana de 7 des d'aquella fins a la Sentència de cassació. A aquells s'haurà d'afegir

un altre any des de la presentació de la demanda fins la Sentència de primera instància. La dilació és indubtablement excessiva, sobre tot quan hi ha dues sentències concordants, tot i que aquestes conseqüències puguin ser pal·liades amb la meritació dels interessos de la mora processal que fixa l'art. 576 LEC, això és, l'interès anual igual al de l'interès legal del diner incrementat en dos punts des de la Sentència de primera instància.

La modificació de l'art. 525 LEC s'introduí per l'esmena número 252 presentada pel Grup Parlamentari Popular en el Senat en resposta a una petició del Defensor del Poble, que, el 19 de febrer de 2003, l'havia recomanat per considerar que l'execució provisional de les condemnes indemnitzatòries col·lisionava amb la llibertat d'informació del demandat en tant que podia posar en perill la continuïtat del mitjà de comunicació. El Grup Popular va recolzar l'argument del Defensor del Poble amb la doctrina del Tribunal Constitucional, segons la qual «la libertad reconocida en el art. 20.1.d) Constitución Española... no se erige únicamente en derecho propio de su titular, sino en una pieza esencial en la configuración del Estado Democrático, garantizando la formación de una opinión pública libre y la realización del pluralismo como principio básico de convivencia» (vegeu la STC 225/2002, de 9 de desembre). De la justificació de l'esmena es desprèn que està destinada clarament a protegir als mitjans de comunicació condemnats per intromissió il·legítima en els drets a l'honor, intimitat o pròpia imatge dels demandants:

«[L]a ejecución provisional de la sentencia... puede llevar materialmente a afectar al ejercicio del derecho a la libertad de expresión cuando el condenado en primera instancia no dispone de recursos suficientes para hacer frente a ella. En concreto, esta situación se puede dar con mayor frecuencia en el caso de periódicos digitales, revistas y emisoras de radio pequeñas que se encuentran en la necesidad de cerrar sus puertas para hacer frente a la ejecución provisional antes de que una instancia superior revise la primera sentencia, amén de los efectos sobre el patrimonio de periodistas concretos» (BOCG, Senado, Serie II, núm. 146, 14 de octubre de 2003, pág. 165).

La modificació de l'art. 525 LEC és qüestionable, si més no, per dues raons. Primera, perquè ni de la Constitució ni de la doctrina del Tribunal Constitucional que la interpreta es dedueix que els drets a la llibertat d'expressió i d'informació dels demandats prevalguin sempre i en tot cas sobre el dret també fonamental a l'honor del demandant, com sembla desprendre's de la justificació del Grup Popular a l'esmena. Per això, en la seva generalitat, és de dubtosa constitucionalitat, donat que, com a molt, podria admetre's una regla semblant només quan entressin en conflicte dos drets fonamentals i un prevalgués sobre l'altre.

Segona, perquè tot i que la mesura està pensada exclusivament per als mitjans de comunicació, també poden ser demandats simples particulars i en aquest cas la justificació perd la seva base. Fins i tot en el supòsit que tots els demandats fossin mitjans de comunicació, no tots ells són pobres de solemnitat, ni per descomptat ho són sempre més que els demandants.

Casos com el resultat per l'Audiència Provincial de Barcelona el 19 de gener d'aquest any –*Cinc jugadors del F.C. Barcelona c. Telemadrid, Micanoa.com i Fernando Jáuregui*– poden explicar la reforma.

La pàgina web micanoa.com i Telemadrid havien publicat i difós el dia 19 de febrer de 2002 la notícia falsa, il·lustrada amb imatges, de que cinc futbolistes professionals havien participat en una orgia amb professionals del sexe durant una concentració la nit anterior a la celebració d'un partit de lliga de Primera Divisió. El dia 22 de febrer següent, la pàgina web micanoa.com publicà novament la notícia amb indicació dels noms dels jugadors presumptament implicats a l'orgia i d'altres detalls de la mateixa, com l'hotel i el número d'habitació en que va tenir lloc, el número de senyorettes que van participar o el seu preu.

Els cinc futbolistes citats en la notícia demandaren a micanoa.com i al seu director, així com a Telemadrid, i reclamaren que es condemnés als primers a pagar 500.000 € a cada un dels demandants i a difondre la condemna, i que es condemnés a fer lo propi a la segona.

El Jutjat de Primera Instància núm. 43 de Barcelona (7.2.2003) estimà parcialment la demanda i condemnà solidàriament a micanoa.com i al seu director a pagar 20.000 € a cada un dels demandants i a difondre la Sentència, i a Telemadrid a pagar 100.000 € a cada demandant i a difondre la Sentència.

L'Audiència Provincial de Barcelona (Secc. 14a, 19.1.2004) desestimà el recurs d'apel·lació interposat per Telemadrid, per considerar que hauria d'haver estat declarat desert, i per micanoa.com i el seu director. L'Audiència Provincial coincidí amb el Jutjat que els demandats no havien acreditat la veracitat de la informació difosa.

Una raó de l'esmena es que la major part dels casos sobre els dret a l'honor, intimitat i pròpia imatge sotmesos a la consideració dels nostres Tribunals són trivials (*vid* Pablo SALVADOR CODERCH i Fernando GÓMEZ POMAR (Eds.), *Libertad de expresión y conflicto institucional. Cinco estudios sobre la aplicación judicial de los derechos al honor, intimidad y propia imagen*, Madrid, Civitas, 2002). Però si el problema és la litigiositat de bagatel·la, la solució seria evitar o, si més no, limitar l'accés de reclamacions banals als tribunals superiors, en lloc de resoldre la qüestió de mala manera pel procediment d'afavorir de forma sistemàtica i asimètrica a una de les parts del litigi, en el nostre cas, als demandats.

En canvi, hi ha alguns -pocs, probablement- casos de lesió clara a l'honor de la part actora realment sagnants. Per a ells la mesura sembla excessiva: no arribem a veure cap bona raó per la qual s'hagi de retardar durant una dotzena d'anys l'execució d'una Sentència en un cas sobre difusió d'informació manifestament falsa o d'imputació de delictes a aquells que són posteriorment absolts:

- STS, 1a, 9.2.2004 (La Ley núm. 5967): reportatge a El Mundo-País Vasc (7.6.1995) encapçalat amb la frase: «un piquete de mujeres detiene al agresor sexual de una vecina». El demandant va ser absolt del delictes que se l'imputava [+ / + / +].

- STS, 1a, 11.12.2003 (La Ley núm. 5962): publicació a El País-Galícia (4.2.1994) de fotografia del demandant que l'identificava com a presumpte autor d'un delictes d'assassinat [+/-/3.005].
- SSTs, 1a, 25.1.2002 (Ar. 31) i 19.4.2002 (Ar. 4155): reportatges a El Mundo (2.9.1993) i Tiempo de Hoy (respectivament) impliquen a diverses models famoses en una xarxa de prostitució i tràfic de joies [30.050; 90.151; 90.151]; [150.253; 90.151; 90.151].
- STS, 1a, 20.2.2002 (Ar. 3501): Actualidad Económica (1-14.1.1990) publicà la notícia falsa de la venda d'Aerpons, SA a Federal Exprés [63.595; 63.595; 63.595].
- STS, 1a, 25.11.2002 (Ar. 10274): publicació a Interviú (13.3.1995) de fotografies falses de Judit Mascó [+; 300.505; 48.080].

És més que probable que la variabilitat de les indemnitzacions en els casos de dret a l'honor, intimitat i pròpia imatge constitueixi una raó de pes de la modificació. Si bé és cert que les indemnitzacions no acostumen a ser molt elevades i el Tribunal Suprem acostuma a convalidar la quantia indemnitzatòria fixada pels Tribunals d'instància, no són estranys els pronunciaments en que aquest òrgan els ha esmenat la plana i ha reduït dràsticament la indemnització:

- STS, 1a, 31.1.2003 (Ar. 645): Diario 16 de Màlaga (7.11.1994) publicà reportatge en el qual s'acusava l'actor de traficar amb drogues [60.101,21; 6.010,12; 6.010,12].
- STS, 1a, 18.11.2002 (Ar. 10261): publicació de dos llibres titulats "Corrupción, indiferencia y cobardía: los nuevos valores de una sociedad en crisis" i "El libro prohibido" en els quals es criticava la situació del sistema judicial a Tenerife i s'imputaven diversos delictes al demandant, advocat [30.120,48; 0,45; 2.000].
- STS, 1a, 14.11.2002 (Ar. 9816): Diez Minutos (22.2.1991) publicà fotografies del demandant en les quals apareixia en una platja en actitud molt afectuosa amb la seva acompanyant [120.202,42; 120.202,42; --; Empara; 200].

La mesura pretén pal·liar els efectes negatius que la trivialitat dels casos i la variabilitat de les indemnitzacions imposen en aquest àmbit. Malgrat això, el resultat no és més que un pedaç al sistema que no posa fi a aquests problemes sinó que en crea d'altres afegits, donat que la mesura afavoreix indiscriminadament al demandat en perjudici de la víctima i, tot i que pensada en els seus orígens per a uns pocs demandats, mitjans d'informació petits o periodistes individuals, n'acaba beneficiant a tots ells. Potser cabria esperar del legislador una major confiança en els nostres Jutges i Magistrats de forma tal que fossin ells els que, segons el seu lliure arbitri, ponderessin els interessos en conflicte i decidissin en conseqüència sobre la procedència de l'execució provisional d'aquestes sentències.